

DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i42.p.36

VYACHESLAV O. ARTIUKH

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University (Ukraine)

DECOMMUNISATION OF PLACE NAMES IN THE CITY OF SUMY (2015-2016): HOW IT HAPPENED

Abstract. *The article examines the process of changing the place names of Sumy in 2015–2016 on the basis of decommunisation legislation. It is noted that as early as 1992, after Ukraine gained independence, Sumy considered renaming some place names associated with communist symbols, but these attempts were limited to renaming only a few objects, such as Lenin Street and Square, as well as Karl Marx Avenue.*

After the Orange Revolution in 2005, a larger-scale project to decommunise the city's toponymy emerged, but due to Communist opposition, these plans remained at the level of proposals.

A real breakthrough in the decommunisation of place names occurred after the adoption of decommunisation laws. In July 2015, the mayor of Sumy formed a working group on place names, which included various community representatives. The working group determined that street names should reflect the city's historical and cultural ties, as well as reflect national identity. Its work lasted about three months, and as a result, 123 place names were proposed for renaming.

This process had its difficulties. For example, it was important to preserve the national orientation of place names. Although most of the group's proposals were taken into account, not all of them were. There was also a confrontation with opposition forces that tried to stop the decommunisation process. As a result, on 19 February 2016, the mayor of Sumy, Oleksandr Lysenko, signed an order to decommunise 85 place names.

As a result, by 19 May 2016, 98 place names were renamed in Sumy, mostly reflecting the city's historical and cultural ties, as well as Ukrainian national identity.

Keywords: *decommunisation, place names, Sumy, Ukrainian identification.*

Citation. Artiukh V.O. Decommunisation of place names in the city of Sumy (2015-2016): how it happened. *Sumskyi istoryko-arkhivnyy zhurnal* [Sumy historical and archival journal]. №XLII. 2024. Pp.36-44 DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i42.p.36

АРТЮХ В.О.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (Україна)

ДЕКОМУНІЗАЦІЯ ТОПОНІМІКИ В МІСТІ СУМИ (2015–2016): ЯК ЦЕ БУЛО

Анотація. *У статті досліджується процес зміни топонімів м. Суми в 2015–2016 рр. на основі декомунізаційного законодавства. Наголошується, що ще в 1992 р. після отримання Україною незалежності, у Сумах розглядали перейменування деяких топонімів, пов'язаних з комуністичною символікою, але ці спроби обмежилися перейменуванням лише кількох об'єктів, таких як вулиця і площа Леніна, а також проспект Карла Маркса.*

Після Помаранчевої революції у 2005 році з'явився більш широкомасштабний проект декомунізації топоніміки у місті, але через опозицію комуністів ці плани так і залишилися на рівні пропозицій.

Справжній прорив у декомунізації топоніміки відбувся після прийняття декомунізаційних законів. У липні 2015 року міський голова Сум утворив робочу групу з топоніміки, до якої увійшли різні представники громади. Робоча група визначила, що назви вулиць мають відтворювати історичні та культурні зв'язки міста, а також відображати національну ідентичність. Її робота тривала близько трьох місяців, і в результаті було запропоновано перейменування 123 топонімічних об'єктів.

Цей процес мав і свої труднощі. Наприклад, було важливо зберегти національну спрямованість топоніміки. І хоча більшість пропозицій групи були враховані, але не всі. Також було протистояння з опозиційними силами, які намагалися зупинити процес декомунізації. В результаті 19 лютого 2016 р. міський голова Сум О. Лисенко підписав розпорядження про декомунізацію 85 топонімів.

У результаті, до 19 травня 2016 року, у Сумах було перейменовано 98 топонімічних об'єктів, в основному відтворюючи історичні та культурні зв'язки міста, а також відображаючи українську національну ідентичність.

Ключові слова: декомунізація, топоніміка, Суми, українська ідентифікація.

Цитування. Артюх В.О. Декомунізація топоніміки в місті Суми (2015-2016): як це було / Сумський історико-архівний журнал. №XLII. 2024. С.36-44 DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i42.p.36

Декомунізація топоніміки в Україні (включаючи, звичайно, й Суми) була узаконена пакетом із 4 законів, які Верховна Рада України ухвалила 9 квітня 2015 р., а Президент України Петро Порошенко підписав 15 травня 2015 р. Після їх публікації 20 травня 2015 р. вони набули чинності з 21 травня. Один з цих законів “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки” прямо стосується топоніміки. Його мета – реформувати публічний простір таким чином, щоб в ньому були відсутні знаки присутності комуністичної традиції, які відсилають напідтримку й прославлення советського комуністичного режиму в Україні. Закон намічав заходи, спрямовані на перейменування вулиць, площ та інших об'єктів, які були названі на честь комуністичних лідерів або подій советської епохи. Передбачалося, що такі перейменування повинні зміцнити українську національну ідентичність та відмежуватися від тих фрагментів минулого, які асоціювалися з диктатурою та репресіями. Взагалі, прийняття декомунізаційних законів стало можливим за умови, коли пройшло вже достатньо часу, щоб для великої частини сучасного українського суспільства комуністична ідеологія й особливо комуністична практика почали наділятися чіткими смислами суспільного зла. Інтерес цієї частини суспільства вони й відображають. Але українська влада лише з початком гібридної війни з Росією наважилася на декомунізацію публічного простору. В цілому це була реакція на ту символічну політику, яку проводила Комуністична партія, починаючи ще, мабуть, з ленінського плану монументальної пропаганди (1918). Бо саме комуністи вперше масово зафіксували свої партійні цінності на рівні публічної символіки. Специфіка сумської топоніміки полягала в тому, що десь близько 1/6 частину найменованих топонімічних об'єктів становила якраз комуністична символіка.

Щодо вивчення питання декомунізації сумської топоніміки в межах наукової парадигми, то тут потрібно сказати, що цей процес ще тільки розпочинається. Серед небагатьох публікацій варто назвати книгу культуролога Олександра Гриценка “Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище”, в якій проаналізовано і вибудовано відношення до перейменувань сумських вулиць у 2015–2016 рр. (Гриценко, 2019: 149–151).

Мета ж нашої розвідки: описати перебіг подій, пов'язаних з декомунізаційною кампанією у сфері найменувань елементів сумського культурного простору в 2015–2016 рр.

Перші спроби декомунізації топоніміки в Сумах були поставлені на порядок денний на рівні пропозицій задовго до 2015 р., після здобуття Україною незалежності ще у далекому 1992 р. Тоді пропонувалося перейменувати близько 20 топонімів, пов'язаних з комуністичною символікою (Артюх, Манько, 1992: 3). Але влада тоді обмежилася перейменуванням вулиці Леніна (на Соборну й Петропавлівську), площі Леніна (на Незалежності) та ще площі 60-річчя ССРСР. Також 1994 р. проспект Карла Маркса перейменовували на проспект Шевченка.

Перший широкомасштабний проект з декомунізації сумської топоніміки з'явився вже після Помаранчевої революції, в 2005 р. Тоді пропонувалося перейменувати 66 вулиць, пов'язаних з іменами комуністичних діячів та комуністичною символікою (Сумчани пропонують, 2005: 6). Зрозуміло, що комуністи виступили різко проти таких планів (До рідного міста, 2005: 3). І далі пропозицій справа так і не пішла.

І лише у після прийняття декомунізаційних законів справа зрушила з мертвої точки. На їх виконання 28 липня 2015 р. міський голова Сум Олександр Лисенко видав розпорядження про створення робочої групи з топоніміки, до якої ввійшли 22 особи. Це краєзнавці, громадські активісти, представники депутатського корпусу (відразу зазначимо, що депутати від партії регіонів свою участь в робочій групі зігнорували), представники департаменту земельних відносин та містобудування міськвиконкому. Очолила цю робочу групу секретар міської ради Тетяна Гончаренко. 4 серпня вона розпочала свою роботу. На початку її роботи свою версію перейменувань подав народний депутат України Олег Медуниця (Пропозиції, 2016).

Щодо принципів своєї діяльності, то більшість робочої групи погодилася з тими тезами, що найменування елементів міського простору виконує для жителів міста не лише орієнтаційну функцію, а ще й ідентифікаційну (через прийняття назв відбувається ототожнення жителя Сум з простором міста), легітимаційну (через символи узаконюються нові реалії – наявність незалежної української нації) та представницьку. Передбачалося, що результатом їх задіявання повинно стати ототожнення індивіда зі: 1) своєю малою батьківщиною – Сумами; 2) Сумщиною; 3) Україною; 4) Європою.

Робоча група працювала близько трьох місяців, але вже 16 вересня перший варіант напрацювань – пропозиції з перейменувань 123 топонімічних об'єктів були оприлюднені на сайті міської ради для обговорення громадою міста Суми. В результаті від небайдужих громадян надійшло ще більше 50 альтернативних пропозицій щодо зміни топонімів і 22 з них були враховані при укладанні підсумкового списку.

Було вирішено, що назвам вулиць, які підлягають перейменуванню надавати імена відомих діячів культури, науки, політичної сфери, спорту за принципом ступеня вкоріненості у місцеве минуле: спочатку вулицям повертаються якась кількість їх історичних назв (приклад: пров. Суханівський, вул. Нижньо-Воскресенська), потім надаються імена уродженців Сум або тих, чия діяльність пов'язана з містом (приклад: родина Линтварьових, Іван та Павло Харитоненки, Никанор Онацький, Микола Данько і т.п.), потім ідуть іменні топоніми знаменитих уродженців Сумської області та Слобожанщини (приклад: Микола Сумцов, Пантелеймон Куліш, Олександр Олесь, Микола Хвильовий, Георгій Нарбут і т.п.), далі йдуть символи, пов'язані з історичними фігурами всеукраїнського масштабу (приклад: Григорій Сковорода, Микола Міхновський, Симон Петлюра, В'ячеслав Чорновіл і т.п.), і, врешті, йдуть символи, пов'язані зі знаковими діячами європейської культури (Йоганн Вольфганг фон Гете, Людвіг ван Бетховен, Іммануїл Кант, Шарль де Голль, Вацлав Гавел і навіть Рональд Рейган). Повинна також бути прив'язка до глибин української історії (звідсіля історичні діячі з давньоруської минувшини: Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Данило Галицький чи напівлегендарна Маруся Чурай).

Вийшло так, що більшість запропонованих назв – це імена визначних діячів (в основному культури й науки), але десь п'ята частина – неіменні.

На початку 2016 року робоча група продовжила свою діяльність. Тепер, після виборів, її очолив новий секретар міської ради, представник партії “Батьківщина”, Андрій Баранов.

Паралельно з роботою топонімічної групи й міська рада Сум розпочала свою діяльність з декомунізації топоніміки. Так, вже 29 вересня 2015 р. вул. Червонозоряна була перейменована на вул. Харитоненка. Далі сесією міської ради 16 та 18 лютого 2016 р. були ще перейменовані вул. Рози Люксембург на вул. Олександра Шапаренка, вул. Куйбишева на вул. Олексія Братушки, вул. Крупської на вул. Андрія Реути і, врешті, вул. Федька на вул. Героїв Небесної Сотні.

19 лютого 2016 року міський голова Сум Олександр Лисенко (представник “Батьківщини”) на виконання Закону України “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки” підписав розпорядження про перейменування 85 топонімічних об'єктів (Артюх, 2016).

Переважна більшість пропозицій робочої групи та тих пропозицій, які надійшли від сумської громади в результаті обговорення, міським головою були враховані. В результаті маємо чотири повернуті історичні назви (вулиці Бельгійська й Нижньолепехівська, Суханівський та Іллінський провулки), ще 18 вулицям дісталися імена історичних осіб, народжених у Сумах чи тих, чия діяльність пов'язана із Сумами. Дві вулиці увічнюють пам'ять героїв Майдану (Олексія Братушки й Небесної сотні), п'ять названі в честь героїв АТО (Олександра Аніщенка, Юрія Ветрова, Андрія Реути, Сергія Табали, Романа Атаманюка). Дві вулиці дістали імена відомих українських дисидентів (Михайла Осадчого та Василя Стуса). Ну й п'ять вулиць названі іменами членів ОУН (Степана Бандери, Романа Шухевича (Генерала Чупринки), Олега Ольжича, Олени Теліги, Івана Литвиненка). Шість вулиць названі іменами діячів національно-ваизвольних змагань 1917-1921 років (Полковника Болбочана, Генерала Грекова, Василя Филоновича та того ж Івана Литвиненка).

Крім того, більше 20 вулиць були названі іменами знакових постатей української культури та науки, історичних діячів: Василя Капніста, Миколи Лукаша, Пантелеймона Куліша, Марії Примаченко, Дмитра Багалія, Данила Галицького, Івана Виговського, Георгія Нарбута, Давида Бурлюка, Семена Гулака-Артемовського, Ярослава Мудрого, Миколи Василенка, Олександра Олеса, Сергія Єфремова, Пилипа Орлика, Володимира Івасюка, Бориса Грінченка, Дмитра Дорошенка, Григорія Сковороди, Софії Русової, Євгена Маланюка, Архітекторів Шольців і навіть провулок Марусі Чурай.

Ще 14 вулиць мають назви, не пов'язані з ідеологічними цінностями (в основному це географічні назви: вулиці Джерельна, Волошкава, Промислова, Березовий гай, Батуринська, 1-а Оболонська, провулки Семінарський, Вітряний, Монастирський, Повстанський). На прохання католицької та греко-католицької громад міста з'явилися вулиці Івана Павла II та Андрея Шептицького. Всього ж церковних назв зафіксовано аж 5. А ось з європейським вектором не вийшло: лише дві вулиці (Люблінська та ще Івана Павла II) символізують рух Сум до Європи. Дві вулиці також були названі іменами знаних в Україні медиків: Ніни Братусь та Василя Чаговця і одна відомого сумського економіста Олега Балацького (на пропозицію від СумДУ).

Особлива увага при перейменуваннях була надана українському національному моменту. Попередня комуністична практика конструювання топоніміки привела до того, що в Сумах із 654 найменованих об'єктів було не лише більше 90 назв, пов'язаних із комуністичною символікою, а ще й 99 вулиць були названі в честь російських діячів

культури, науки та військової справи і лише 23 назви були представлені іменами “дозволених” українських діячів культури. Таким чином, на рівні топоніміки свідомо конструювався образ Сум як типового провінційного міста Советського Союзу, де панівний російський фактор повинен був сприйматися як щось само собою зрозуміле. Тому доповнення російських імен українськими (хоча б до рівня 50% на 50%) для більшості членів робочої групи було одним із головних завдань. У розпорядженні, підписаному міським головою з’явилося близько 50 нових топонімів, так чи інакше позначених маркерами “українськості”. Тепер вже можна було гоаворити, що хоча російські назви й продовжували переважати, але розрив між ними й українськими не такий уже й великий.

Правда може виникнути інше питання: чому такий розрив між пропозиціями робочої групи (123 назви) і підсумковим списком перейменованих вулиць (90 назв)? Тут потрібно погодитися, що більшість членів робочої групи вийшли за межі норм тодішнього законодавства і процес декомунізації плавно перейшов у процес дерусифікації, пропонуючи прибрати з топонімічної мапи Сум такі імена як Максим Горький, Віссаріон Белінський, Микола Огарьов тощо. На початку також стояло питання і про зміну назви проспекту Курський, а також про зміни символіки, пов’язаної з “Великою Вітчизняною війною”, а це імена Георгія Жукова, Сидора Ковпака, Лева Доватора, Миколи Ватутіна, Олега Кошового, Любові Шевцової, Зої Космодем’янської тощо.

В цілому ж, як видно із вищенаведеного, декомунізація сумської топоніміки відбулася в межах української національної парадигми.

Наостанок також вкажемо, що і перед, і після оприлюднення рішення міським головою опозиційні політичні сили в Сумах намагалися протестувати. Так, представники Опозиційного блоку, колишні комуністи, проросійськи налаштовані громадяни під гаслами на зразок “не дамо переписати історію” почали збирати підписи жителів Сум за відміну перейменувань. В результаті, відбулося кілька сутичок, коли активісти партії “За Україну”, “Молодого Народного Руху”, “Свободи” розривали намети Опозиційного блоку та обливали їх свинячою кров’ю...

До того ж, депутат від Опозиційного блоку в міській раді Юрій Перепека подав позов до суду про визнання протиправним і не чинним розпорядження Сумського міського голови № 43-Р від 19 лютого 2016 р. “Про перейменування топонімів м. Суми” та стягнення моральної шкоди. і з 5 травня дія цього розпорядження була призупинена (Артюх, 2016а). Але тепер вже голова Сумської обласної державної адміністрації Микола Ключко своїм розпорядженням від 19 травня 2016 р. “Про перейменування об’єктів топоніміки в місті Суми” перейменував 83 вулиці з 85, які значилися в розпорядженні О. Лисенка. Крім того, М. Ключко на додаток наступним своїм розпорядженням “Про перейменування об’єктів топоніміки в містах області” перейменував ще десять вулиць у м. Суми. Причому більшість імен, якими називалися ці декомунізовані вулиці вже були в пропозиціях робочої групи (Артюх, 2016б). Хоча щодо вулиці Сергія Лазо міська влада розпорядження М. Ключка чомусь виконувати відмовилася і замість перейменування її на вулицю Братів Кричевських вона стала називатися 1-ю Оболонською.

Таким чином, всього з 29 вересня 2015 р. і до 19 травня 2016 р. у Сумах в межах виконання декомунізаційного законодавства було перейменовано 98 площ, вулиць, провулків, проїздів, скверів (тут варто нагадати, що в містіна той час існувало всього 654 найменованих топонімічних об’єктів). Та історична політика, що її провела сумська влада в сфері топоніміки була в цей час, видається, типовою для всієї України: на місці змаргіналізованого комуністичного нарративу відновлювався і розширювався український національний нарратив. Але його подальше утвердження припадає вже на 2022 рік.

ДОДАТОК

Перелік перейменованих топонімів м. Суми у 2015–2016 рр.

№ 1/п	Старе найменування	Нова назва
1	вулиця 9 січня	вулиця Івана Кавалерідзе
2	вулиця 26 Бакинських комісарів	вулиця Василя Капніста
3	вулиця 2-га Червоногвардійська	вулиця Іоанна Павла II
4	вулиця 2-га Червонопрапорна	вулиця Пушкарівська
5	вулиця 3-тя Червонопрапорна	вулиця Липнянська
6	вулиця 40 років Жовтня	вулиця Романа Атаманюка
7	вулиця Антонова	вулиця Олександра Аніщенко
8	вулиця Артема	вулиця Конотопської битви
9	вулиця Баумана	вулиця Степана Бандери
10	вулиця Боженка	вулиця Миколи Лукаша
11	вулиця Борців революції	вулиця Гетьмана Мазепи
12	вулиця Воєводіна	вулиця Івана Піддубного
13	вулиця Войкова	вулиця Миколи Міхновського
14	вулиця Володарського	вулиця Пантелеймонівська
15	вулиця Воровського	вулиця Юрія Ветрова
16	вулиця Газети «Правда»	вулиця Бельгійська
17	вулиця Гайдара	вулиця Джерельна
18	вулиця Героїв Сталінграду	вулиця Героїв Сумщини
19	вулиця Дем'яна Коротченка	вулиця Івана Сірка
20	вулиця Димитрова	вулиця Дмитра Багалія
21	вулиця Жукова	вулиця Леоніда Бикова
22	вулиця Енгельса	вулиця Героїв Чорнобиля
23	вулиця Запотоцького	вулиця Марії Приймаченко
24	вулиця Заярного	вулиця Миколи Хвильового
25	вулиця Калінінградська	вулиця Івана Виговського
26	вулиця Кіровоградська	вулиця Промислова
27	вулиця Клари Цеткін	вулиця Олени Теліги
28	вулиця Колгоспна	вулиця Василя Чаговця
29	вулиця Комінтерну	вулиця Андрея Шептицького
30	вулиця Комсомольська	вулиця Данила Галицького
31	вулиця Комунарів	вулиця Гулака-Артемовського
32	вулиця Котовського	вулиця Олега Балацького
33	вулиця Крупської	вулиця Андрія Реути
34	вулиця Куйбишева	вулиця Олексія Братушки
35	вулиця Лядова	вулиця Григорія Вашенка
36	вулиця Матроса Железняка	вулиця Миколи Данька
37	вулиця Менжинського	вулиця Березовий гай
38	вулиця Олеко Дундича	вулиця Георгія Нарбута
39	вулиця Орджонікідзе	вулиця Родини Лінтварьових
40	вулиця Островського	вулиця Пантелеймона Куліша
41	вулиця Павлика Морозова	вулиця Олега Ольжича
42	вулиця Паризької Комуні	вулиця Сергія Табали (Севера)
43	вулиця Пархоменка	вулиця Давида Бурлюка
44	вулиця Плеханова	вулиця Василя Стуса
45	вулиця Пролетарська	вулиця Ярослава Мудрого

46	вулиця Радгоспна (окрім буд. 1–16)	вулиця Батуринська
47	вулиця Радгоспна (буд. 1–16)	вулиця Миколи Василенка
48	вулиця Радянська	вулиця Олександра Олеся
49	вулиця Раскової	вулиця Юрія Липи
50	вулиця Рози Люксембург	вулиця Олександра Шапаренка
51	вулиця Семашка	вулиця Волошкова
52	вулиця Сергія Лазо	вулиця 1-а Оболонська
53	вулиця Стаханова	вулиця Сергія Єфремова
54	вулиця Тельмана	вулиця Вербна
55	вулиця Урицького	вулиця Івана Асмолова
56	вулиця Фадєєва	вулиця Володимира Івасюка
57	вулиця Федька	вулиця Героїв Небесної Сотні
58	вулиця Фурманова	вулиця Генерала Чупринки
59	вулиця Чапаєва	вулиця Володимирська
60	вулиця Червоних партизан	вулиця Партизанська
61	вулиця Червонозоряна	вулиця Харитоненка
62	вулиця Червонопрапорна	вулиця Баранівська
63	вулиця Черепіна	вулиця Героїв Крут
64	вулиця Щербакова	вулиця Полковника Болбочана
65	вулиця Щорса	вулиця Нижньолепехівська
66	вулиця Якіра	вулиця Люблінська
67	провулок 2-й Воровського	провулок Бориса Грінченка
68	провулок Баумана	провулок Гетьманський
69	провулок Войкова	провулок Миколи Міхновського
70	провулок Володарського	провулок Семінарівський
71	провулок Воровського	провулок Дмитра Дорошенка
72	провулок Газети «Правда»	провулок Іоанна Хрестителя
73	провулок Дем'яна Бедного	провулок Миколи Василенка
74	провулок Дзержинського	провулок Григорія Сковороди
75	провулок Запотоцького	провулок Софії Русової
76	провулок Комсомольський	провулок Геннадія Петрова
77	провулок Комунарів	провулок Марії Башкірцевої
78	провулок Котовського	провулок Соломії Крушельницької
79	провулок Луначарського	провулок Генерала Грекова
80	провулок Матроса Железняка	провулок Івана Литвиненка
81	провулок Менжинського	провулок Березовий гай
82	провулок Орджонікідзе	провулок Линтварьових
83	провулок Островського	провулок Василя Філоновича
84	провулок Павлика Морозова	провулок Вітряний
85	провулок Паризької Комуні	провулок Марусі Чурай
86	провулок Піонерський	провулок Суханівський
87	провулок Свердлова	провулок Архітекторів Шольців
88	провулок Урицького	провулок Степана Тимошенка
89	провулок Червоних партизан	провулок Повстанський
90	провулок Червоноармійський	провулок Монастирський
91	провулок Червоногвардійський	провулок Іллінський

92	проїзд Димитрова	проїзд Ніни Братусь
93	проїзд Луначарського	проїзд Євгена Маланюка
94	проїзд Урицького	проїзд Михайла Осадчого
95	сквер «Комсомольський»	сквер Олексія Братушки
96	сквер «Паризької комуни» по вул. Харківській	сквер Харківський
97	сквер ім. І.Ф. Федько	сквер Героїв Небесної Сотні
98	сквер по вул. Героїв Сталінграда	сквер По вул. Героїв Сумщини

Література:

Артюх, Манько, 1992 – *Артюх В., Манько М.* Вулиця, на якій ми живемо // Сумщина. 1992. № 77. С. 3.

Артюх, 2016 – *Артюх В.* Вулиці в Сумах за законом про декомунізацію перейменували // Сумський історичний портал. 2016. 1 березня. URL: <https://history.sumy.ua/actually/8836-vulytsivsumakhzazakonoprodekomunizatsiipereimenuvaly.html> (дата звернення: 4.06.2024).

Артюх, 2016a – *Артюх В.* Декомунізацію в Сумах призупинили // Сумський історичний портал. 2016. 10 травня. URL: <https://history.sumy.ua/news/8853-dekomunizatsiiv-sumakh-pryzupynyly.html> (дата звернення: 4.06.2024).

Артюх, 2016b – *Артюх В.* Сумщина виконала вимоги закону про декомунізацію // Сумський історичний портал. 2016. 22 травня. URL: <https://history.sumy.ua/news/8860-sumshchyna-vykonala-vymohy-zakonu-pro-dekomunizatsiiu.html> (дата звернення: 4.06.2024).

Гриценко, 2019 – *Гриценко О.* Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. К.: Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; Інститут культурології НАМ України, 2019. 320 с.

До рідного міста, 2005 – До рідного міста – по рідному // Ленінська правда. 2005. № 48. 22 грудня. С. 3.

Потерпите с перечеркиванием, 2006 – Потерпите с перечеркиванием коммунистической духовности и личностей // Ленінська правда. 2006. № 2. 12 січня. С. 3.

Пропозиції, 2016 – Пропозиції щодо перейменувань вулиць у місті Суми // Сумський історичний портал. 2016. 26 лютого. URL: <https://history.sumy.ua/actually/8833-propozytsiyishchodopereimenuvannuvulytsumistisumy.html> (дата звернення: 4.06.2024).

Сумчани пропонують, 2005 – Сумчани пропонують: у назвах вулиць залишити духовність // Суми і сумчани. 2005. № 49. 2 грудня. С. 6.

References:

Artiukh, Man'ko, 1992 – *Artiukh V., Man'ko M.* Vulycja, na jakij my zhyvemo [The street we live on] // Sumshhyna. 1992. № 77. S. 3. [in Ukrainian].

Artiukh, 2016 – *Artiukh V.* Vulyci v Sumah za zakonom pro dekomunizaciju perejmenuvaly [Streets in Sumy were renamed under the decommunization law] // Sums'kyj istorychnyj portal. 2016. 1 bereznja. URL: <https://history.sumy.ua/actually/8836-vulytsivsumakhzazakonoprodekomunizatsiipereimenuvaly.html> [in Ukrainian].

Artiukh, 2016a – *Artiukh V.* Dekomunizaciju v Sumah pryzupynyly [Decommunization in Sumy was suspended] // Sums'kyj istorychnyj portal. 2016. 10 travnja. URL: <https://history.sumy.ua/news/8853-dekomunizatsiiv-sumakh-pryzupynyly.html> [in Ukrainian].

Artiukh, 2016b – *Artiukh V.* Sumshhyna vykonala vymogy zakonu pro dekomunizaciju [Sumy has fulfilled the requirements of the law on decommunization] // Sums'kyj istorychnyj portal. 2016. 22 travnja. URL: <https://history.sumy.ua/news/8860-sumshchyna-vykonala-vymohy-zakonu-pro-dekomunizatsiiu.html> [in Ukrainian].

Grycenko, 2019 – *Grycenko O.* Dekomunizacija v Ukrai'ni jak derzhavna polityka i jak sociokul'turne javyshhe [Decommunization in Ukraine as a state policy and as a socio-cultural phenomenon]. K.: Kyi'v: Instytut politychnyh i etnonacional'nyh doslidzhen' im. I.F. Kurasa NAN Ukrai'ny; Instytut kul'turologii' NAM Ukrai'ny, 2019. 320 s. [in Ukrainian].

Do ridnogo mista, 2005 – Do ridnogo mista – po ridnomu [To the native city – in the native way] // Lenins'ka pravda. 2005. № 48. 22 grudnja. S. 3. [in Ukrainian].

Poterpyte s perecherkyvanyem, 2006 – Poterpyte s perecherkyvanyem kommunystycheskoj duhovnosti y lychnostej [Have patience with the erasure of communist spirituality and personalities] // Lenins'ka pravda. 2006. № 2. 12 sichnja. S. 3. [in Ukrainian].

Propozycii', 2016 – Propozycii' shhodo perejmenuvan' vulyc' u misti Sumy [Proposals for renaming streets in the city of Sumy] // Sums'kyj istorychnyj portal. 2016. 26 ljutogo. URL: <https://history.sumy.ua/actually/8833-propozytsiyishchodopereyemennavytsumistisumy.html> [in Ukrainian].

Sumchany proponujut', 2005 – Sumchany proponujut': u nazvah vulyc' zalyshyty duhovnist' [The people of Sumy suggest: leave the spirituality in the names of the streets] // Sumy i sumchany. 2005. № 49. 2 grudnja. S. 6. [in Ukrainian].

Отримано 01.06.2024

Отримано в доопрацьованому вигляді 05.06.2024

Прийнято до друку 10.06.2024

Submitted 01.06.2024

Received in revised form 05.06.2024

Accepted for publication 10.06.2024